

Magyar fényképgyűjtők

Beszélgetés Kristóf Gabriellával

Középkorú építész vagy, két felnőtt fiad van. A munka és a család mellett mióta gyűjtöd a régi fényképeket?
2008-tól kezdtem el a flickr képmegosztó rendszerbe felrakni először a saját fényképeimet, majd ott láttam sok régi fényképet, amelyek nagyon tetszettek. Ez egy nemzetközi társulat, legelőször a magyarok közül Torjay Valterrel találkoztam, aki rendszeresen feltette a saját maga által festett műveit. Itt ismerkedtem meg a többi gyűjtővel, akik először a saját régi családi képeiket töltötték föl, majd az általuk gyűjtött anyagokat is. Az én családomról sajnos nincsenek ilyen régi dokumentumok.

Mit szolt a család a gyűjtési szándékodhoz?

Mindenki gyűjt valamit, zenét (CD-t és lemezt), könyvet, japán kerámiát, így természetesnek vették.

Kialakult egy magyar csoport, Mészöly Nóra vezetésével, aki több mappát is felállított tematikai egységként a saját flickr oldalán. Az ő rendszere lett a követendő minta?

A csoport kb. tíz magyar gyűjtőből állt, olyanokból, akik szívesen megmutatták a szerzeményeiket és várták a többiek reakcióját, segítségét a művek adatolásában. Eleinte naponta három képet tettem föl a saját oldalamra. Be lehet állítani a rendszert, hogy a többiek csak az utolsó, az új feltöltést lássák. De általában csak az utolsó képre érkezett hozzászólás, ezért úgy döntöttem, hogy naponta csak egy képet publikálok. Sokan megnézték a fényképeket és kommentként a saját hasonló anyagukat is odahelyezték, sok érdekes információval szolgáltak. Segítette az értelmezést és a datálást Mészöly Nóra restaurátor, valamint a családfakutató Philpott Beatrix is.

01. Simonyi Antal: *Jókai Mór portréja*, 1862 k., vizitkártya

Minden nap egy kép egészen 2017-ig, ez nagyon szép program (hasonló az enyémhez, bár én még csak 1800 darabnál járok!). Ez fedi a most fent lévő 3100 képedet.

Az első időkből a flickr-re egy felhasználó 200 képet tölthetett fel, majd miután ez megtelt, a nagyobb tárhelyért fizetni kellett. Később nagyobb tárhelyeket lehetett ingyen használni, így szinte nem volt korlátja a képek és kommentek számának. Jelenleg újabb tulajdonosváltás zajlott le, ami miatt újra ezer képben maximálták a bemutatható képek számát, a többit letörlik, és fizetős tárhelyeket lehet vásárolni. Lépéseket tettem, hogy ez az anyag egyben maradjon, ez megtörtént. Jelenleg a régi tagok már nincsenek a rendszerben vagy nem aktívak.

A lapodon albumokat alakítottál ki, rendszerezted a fényképeket. Van egy album, amely tartalmazza az összes kártyát, majd tematikai csoportokat állítottál össze. Mint mondtad, főként az 1860-as évekbeli portrékat kedveled, de mint építész, érdeklődéssel fogadod az épületek és városrészletek ábrázolásait is. Melyik típushoz miért vonzódasz?

A portrékat nagyon kedvelem, de technikai különlegességekre nem vadászom. Nők, férfiak, gyerekek, hármas és csoportképek, továbbá katonai és művészeket ábrázoló albumokat alakítottam ki. Van néhány híres emberről készült képem, mint például Simonyi Antal Jókai Mórt megörökítő fényképe, amelynek variációja megtalálható a Jókai fénykép-ikonográfiagyűjtésben.¹ Kis eltérés van a két felvétel között, vagyis a fényképezés alkalmával több beállítási variáció készült. (01. sz. kép)

Van portrém egy útépítő mérnökről, egy újságíróról, egy költőről, egy szerkesztőről, egy rendezőről, azután festőről és operaénekesekről, a legtöbb pedig színészekről, például a gyönyörű Hollósy Kornéliáról is. A politikusok, mint például gróf Andrássy Gyula, Ferenc József császár, Eötvös József, Lónyay Menyhért, Bódog Albert vagy Csemegi Károly arcképei kisebb egységet alkotnak. Az épület és városképek is érdekelnek, de ezeken is az izgat, hogy az ember hogyan használja az építmények által kialakított tereket. Érdekel az épületek egykori állapota is, de ilyen jellegű magyar fényképek csak igen ritkán bukkannak fel. Nem lehet könnyen hozzájuk jutni.

Hol szoktál vásárolni?

Régen főként a vaterán, majd később antikváriumban és árveréseken is. Vásároltam Borda Márton online bázisáról is, a fenyiratok.hu rengeteg jó minőségű portrét kínált eladásra. Mindig reménykedek, hogy valaki felismeri az ábrázoltakat, valakinek van egy hasonló képe, vagy megvan ugyanaz a kép, (hiszen mindenből egy tucat készült) és némelyiken megtalálható a modell neve is. Így kontextusba kerülhet a kép, megtudhatjuk, hogy valójában ki is volt az ábrázolt.

A flickr-en 1200 követőd van, és 176 a száma azoknak, akiket te követsz, az oldalad jelenleg pontosan 3156 fényképet tartalmaz. Mészöly Nóra halála óta szünetelteted a képek feltöltését, de továbbra is gyűjtöd azokat. A flickr-es csoport szétesett.

Volt, aki korlátozta a képeinek számát és ezer alatti egységet alakított ki. Ma már be lehet állítani az oldalt úgy is, hogy csak bizonyos emberek tekinthessék meg az új szerzeményeket. Fontossá vált, hogy ne lehessen könnyen letölteni, mert számosan visszaéltek vele.

02. Foltényi Béla: *Kassai kastély*, 1860 k., vizitkártya

Letöltötték a képeket és használták azokat újságokban cikkekhez, vagy saját *facebook* oldalon úgy, hogy nem kértek engedélyt mindehhez.

Ez a meghatározhatatlan kastély azonosításra vár, Foltényi Béla Kassán, majd Lőcsén dolgozó mester munkája, az úgynevezett *Eperjesi album* egyik képe. (2. sz. kép) 1860–1915 közötti felvételeket tartalmaz, nagyon sok Divald Károly kép is van benne. Ezt a vaterán vásároltam, előre kifizettem, és sokáig nem kaptam meg. Mint utóbb kiderült az eladó beteg volt és emiatt nem tudta elküldeni. Az albumokat egyben tartom, hogy rekonstruálható legyen a benne lévő képek sorrendje, esetleg az ábrázoltak egymáshoz fűződő viszonya is kiderülhet. Az az egykori elgondolás, amely szerint összeállították a családi albumot, szerencsés esetben tükrözi a készítőik számos gondolatát, feltárja rokoni szálait, sokszor az időbe való előrehaladást, az idő múlását is rögzíti. Ez az album 36 képet tartalmaz, amelyek az album képénél sorrendben végignézhetők.

Megkértelek, hogy valami számodra érdekes dolgot mutass be nekünk a gyűjteményből.

Letzter Simon két felvételét választottam, melyek a kassai dóm felújításához kapcsolódnak. Az egyikén maga a dóm a térben látszik, a másikon pedig a felújítók. Az 1877 és 1896 közötti felújítási, restaurálási munkákat Steindl Imre (1839–1902) tervei alapján Franz Schmidt irányításával végezték, 1880-tól Fröde Vilmos (1847–1920) lett az építkezés vezetője. A műtermi környezetben építészeti rajzok látszanak a háttérben a falra szögezve, egy hatalmas tervrajz az asztalon, rengeteg az előtérben elhelyezett konkrét munkálatokra való utalás is. Mindez gondosan beállított, megtervezett, az építészek ünnepi öltözékben vannak jelen, valamilyen eredmény demonstrálásaként értelmezhető az építészekről készült zsáner-szerű portré. (03-04. sz. kép)

03-04. Letzter Simon: *Kassai Szent Erzsébet dóm és restaurálásának építészei*, 1880 k., kabinet méret

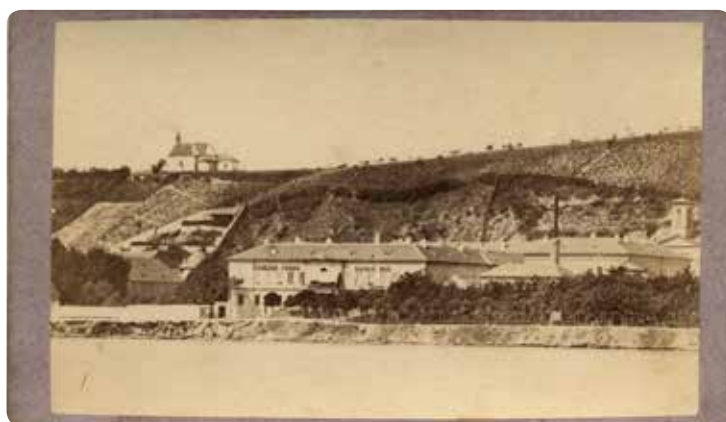
Különlegesek a Zográf (Ignác) és Zinsler (Henrik) fényképészpárosnak a városokat megörökítő képei, így a Pozsonyt ábrázoló, a Szent Mihály tornyot megörökítő 1870-ben készült felvétel is. A korábban készült sorozatok darabjai, amelyek között számos pest-budai részlet látható – az én gyűjteményembe is bekerültek. (Három nagy sorozata volt: *Buda-Pest*, *Pest-Buda Ansichte* és *Pest untere Donauzeile*.) A Nemzeti Múzeumot a Kálvin tér felől megörökítő képem kissé viseltes állapotú, amikor feltöltöttem mindjárt akadt a gyűjtők között olyan, akinek szinte hibátlan, tiszta kópiája volt erről a városrészletről. A Tabánt ábrázoló kép igen jó állapotban van, és hangulatos oldaláról mutatja a budai oldal mára eltűnt házait. (05-06. sz. kép) Ez a felülnézeti pozíció a későbbi, repülőkről készített légi felvételek őse lehet. Zográf és Zinsler képein több helyen is jól látható, hogy a Duna rakpartjainak a kiépítése még folyamatban volt, néhol már elkészült.

05. Zográf és Zinsler: *Tabán*, 1870 k., vizitkártya

06. Zográf és Zinsler: *A Lánchíd*, 1875 k., vizitkártya

A pest-budai fürdők épületeinek a képei is nagyon érdekesek. Így nekem is megvan Leopold Bude osztrák fényképész (1840–1907) Császárfürdőt ábrázoló fényképe 1872-ből. (08. sz. kép) Ez az a hely, amelyet jól ismerünk a Rudolf Alt akvarellje után készült Sandmann litográfia alapján 1853 óta, majd lefényképezte és terjesztette a maga kiváló fényképeit a külsőről Klösz György is 1890 táján. Ismerünk olyan portré vizitkátyákat, amelyek a fürdőben felállított fényképező műteremben készültek. A képek hátoldalán: „Császárfürdői Fényképirodája Budán” felirat szerepel. Ezt a felvételt, tíz másikkal együtt átadtam a *fortepannak*, szabad közlésre. Most csak három képem van fenn az 1900-tól induló idősíkon, a többire tárgyszavakkal lehet keresni.² A másik fürdő épületet Gévy Béla fényképezte le 1870 körül, ismert Budapest sorozatának egyik darabja. (Két sorozata volt: *Pester Ansichten* és *Pester-Ofner Ansichten*.³) A Margitfürdőt ábrázolja, mely a második világháború alatt súlyosan megsérült, tovább pusztult az 1956-os árvíz során, ami miatt 1958-ban lebontották, ma a Thermal Szálló található a helyén. A felvételt a neves optikus Calderoni árusította, aki az általa preferált képeket lepecsételte. (07. sz. kép)

07. Gévy Béla: *Margitfürdő*, 1870 k., kabinet méret

08. Bude Leopold: *Császárfürdő*, (a *fortepan* datálása szerint) 1872 k., vizitkátya

Amand Helm (1832–1893) sorozatának darabjai kis vizitkártya méretben vannak meg nálad. A kiváló művész 1868-ban alkotta meg a Duna albumát. Végigutazott a Duna vonalán és több képet készített a jellemző pontokról, városokról, felvételeiből többféle nagyságú variációk léteznek, a múzeumban lévők többnyire 21x14 centiméteresek. A magyar szakaszon felvétel készült Vác, Pozsony, Esztergom, Szob és Németóvár helységeknél. Később 1888-ban megismételte a Duna sorozatot, amely 50 körüli felvételtől áll és ekkor többnyire kisebb nagytások készültek, 12,5x16,5 centiméteresek, tehát kabinet alakúak.

A Duna mindenütt jól látszik, a partvonalakon különleges építmények: templomok és várak sorakoznak, a környezetet kis zsáneralakok színesítik, akik egyben az akkori a mindennapi életet jelenítik meg. Az egyikén kubikusok talicskáznak a vízen felállított pallón, köztük egy nő is végzi a nehéz fizikai munkát. A Duna partvonalának kiépítése nem volt könnyű feladat. A másik képen hajótulajdonosok, mint jól öltözött uraságok balra, és az egyszerű piacozó vagy ott dolgozó emberek jobbra különálló csoportot alkotnak. (09-10. sz. kép)

09-10. Armand Helm: *Duna album*, Klosterneuburg, Peterwardein, 1868 k., vizitkártya

Kedveled a ferrotípiákat, amelyek bádoglemezre készített gyorsfényképek voltak.

Szeretem ezeket, mert kissé felszabadultabbak, mint a szokványos műtermi képek. Ezen a képen kissé elbillenve ül az egyenruhás férfi, a háttérben egy festett kulissza látható. Felismerhető a Lánchíd, így különlegessé válik, hiszen az ilyenfajta képeken nagyon ritkán fordul elő festett háttér.

Az összegyűrt szőnyeg ellenére a Duna-parton érezhette magát a modell. (11. sz. kép)

Ezt a képet az egyéb csoportba soroltad, és mellette felállítottál a különféle festett háttereknek is egy mappát. A külföldi portrék mellett néhány igen különleges magyar portrét is tartalmaz a gyűjteményed. Ezek áttekintésével legalább közelebb kerülünk a kedvenc témádhoz. A festett hátterek csoportban 137 kép található, ezeken főként tájak, hegyek, esetleg oldalt egy-egy építmény, lépcső vagy mellvéd utal az ember nyomára. A hajóban ülők mögött tenger vagy tó hullámszik, a tájképeken a folyók kanyarognak, hidak ívelnek át rajtuk. Szerinted melyik a legszebb vagy legérdekesebb?

Barabás Miklós és társa fényképe Zahn János György (?–1873) üvegyárost ábrázolja 1863 körül. 1839-ben Losonc mellett Zlatnán létesített üveghutát. Az ott dolgozó Pantocsek Leo Valentin (1812–1893) vegyész találmánya volt az irizáló üvegtechnika. Az ilyen technikával készített tárgyaik több hazai és világkiállításon (1862, 1867, 1873) első díjat nyertek. A képen a gyáros látható azokkal a termékeivel, amelyekre a legbüszkébb volt. Miután feltettem a képet a flickre Torjay Valter azonosította a képen szereplő személyt. A fotó különlegességét főként az adja, hogy Barabás Miklós többnyire csak a műteremben dolgozott, míg itt a szabadban történt a fényképezés. (12. sz. kép)

11. Ismeretlen fényképész: *Huszár- vagy tüzérhadnagy*¹ portréja, 1898 előtt, ferrotípiá, 6x9 cm

12. Barabás Miklós–Fájth János: *Zahn János György portréja*, 1862–1864, vizitkártya

13. Knézevits György: *Freyler Sarolta portréja*, 1860 k., vizitkártya

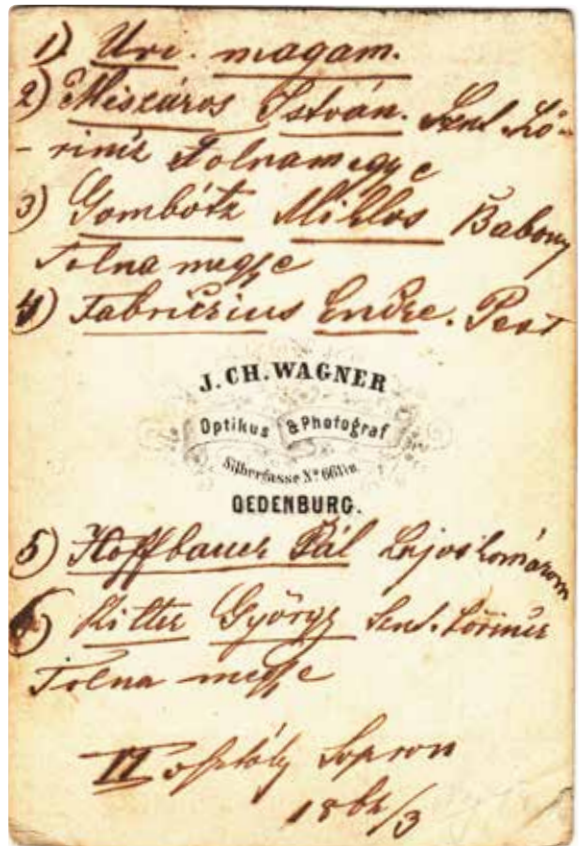
14. Beyer Henrik: *Papp Kálmáné portréja*, 1860 k., vizitkártya

Számomra a legérdekesebb az 1860 táján Knézevits György által Pécsen készített felvétel, amely Freyler Saroltát ábrázolja (1854–1884), aki a műteremben oldalt fordulva ül egy széken, kezében egy vizitkártya albumot tart, mögötte a festett vásznon egy fák szegélyezte folyó vezet a messzeségbe. Hátul egy kastély látszik, mely vélhetően szintén az azonosíthatatlan kategóriába sorolható.

Ezeket a romantikus építményeket nem lehet pontosan meghatározni, valószínűleg csak fiktív, elképzelt épületek zárják be a teret. (13. sz. kép)

A Beyer Henrik (1821–1881) bányamérnök, pedagógus, gimnáziumi tanár által készített női arckép hátoldalára a „fényképezdéből” pecsét került. Vélhetően Besztercebányán készült műtermi kép, mely Papp Kálmáné ábrázolja. A portré háttérében a hegy tetején egy aprólékosan kidolgozott vár látszik. A hatalmas krinlint viselő nő szinte eltakarja a festményt, tudjuk, hogy ez a ruhadarab fénykorában akár hat méteres is lehetett, így a festett háttér speciális, egyedi karaktere nehezen vizsgálható. (14. sz. kép)

Folytatni akarod a képek felvitelét az oldaladra, megmutatni a világnak és főként a magyar érdeklődő gyűjtőtársaknak az újabb szerzeményeidet. A nyilvánosság elé vitt anyagok ma már erősebb védelmet kapnak, hiszen egy kicsit nehezebb letölteni a képeket,⁵ és mivel mostanában kevesebb publikáció születik a 19. századi magyar fényképekről, így jobban követhető a képek közlése is. Tudatosodik a szerkesztők, kiadók oldaláról is az, hogy ha nagy-lelkűen felteszed a képeidet, akkor sincs senkinek joga azt sajtóként kezelni. Még akkor sem, ha tudjuk, hogy a portrék több példányban készültek, a városi és táj-sorozatok pedig árusítók sokaságán ment keresztül. Számos alkalommal láthatunk a portrék között korabeli másolatokat, vagyis reprodukciókat is. Az én gyűjteményemben is vannak ilyenek, hiszen Ferenc József magyar király és császár portréját egy korabeli fényképről fényképezték le, és divatos keretbe helyezték. A magyar huszárezredesi egyenruhában ábrázolt uralkodó portréját az 1870-es évektől ebben a formában is árusították. Hátoldalán nincs jelezve a fényképész neve, hiszen saját korában is tudták, hogy ez tilos, lopásnak minősül. Hasonlóan alakult a két császári gyermeket ábrázoló kép meghatározása is, hiszen a Gizellát és Rudolfot ábrázoló arcképek is csupán csak reprodukciók, az oldalra való kitétel után azonnal odaillesztették mellé a valódi Angerer fényképeket. Még digitális másolatban is jól látható a hatalmas különbség.

15. és 15a. Johann Christian Wagner:⁶ Soproni diákok, 1863, vizitkártya elő és hátlap

Mit jelent számodra fénykép?

Boldogságot, úgy érzem, ha ezzel jutalmazom meg magamat, amikor éppen úgy alakul, akkor boldogsággal tölt el a fénykép létezése, nézése, és annak megszerzése, gyűjtése. Legalább annyira fontos számomra az adatolás, a legvégén pedig a gyűjtőtársak reakciói is számítanak, hiszen sokan örülnek mindennek. És ha valami különlegesre sikerül rábukkanni, akkor mindenki örül, esetleg irigykedik vagy kommentel a maga módján. (15. sz. kép)

¹ E. CSORBA Csilla: „Baráti emlékül Jókai Mór.» Jókai Mór összes fényképe”, Budapest, 1981, Fotótéka, 32., 3. sz. kép. A Magyar Nemzeti Múzeum Fényképtára (ltsz. 1957/1315) vizitkártyáján Jókai Mór kissé oldalra hajítja a fejét.

² Az ajándékozó nevem ugyanaz, mint a flickr-en használt nevem: ggaabboo. Katona (32077), Család (32077), Csoportkép (négy nő) (31078), mindegyiket 1900-ra datálták.

³ A sorozatokról bővebben: Tomsics Emőke: „A láthatatlan belváros”, *Tanulmányok Budapest múltjából*, 36. kötet, Budapest, 2012, 177–207. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti fényképtárában megtalálható felvételek: *Akademie Ansichten, Innere Akademie Ansichten, Eszterhazy Galerie, Königsburg, Pester Donau Ansichten, Neue Pester Werfte*. További két felvétel található Kristóf Gabriella gyűjteményében: *Redouten-Saal, Krönungskirche*.

⁴ Köszönjük Kajon Árpád segítségét.

⁵ Ma már számos alkalommal felszólít a flickr: „Oops! You need to be signed in to see this. It appears you dont have permission to view this group.”

⁶ HÁRS József: A fényképezés története Sopron városában 1840–1957 között, 1984. Letöltve: <http://harsjosef.wahavi.hu/site/harsjosef.wahavi.hu/irasok/palyazatok/1984-a-fenykepezes-tortenete-sopron-varosaban>. (2016. 01. 11.)